
Virtualna demokracija posocializma

Žarko Petan

Pred kratkim sem v hrvaškem časopisu *Globus* prebral rezultate obsežne raziskave o stališčih in perspektivah hrvaške mladine. Osupilo me je, da si skoraj sedemdeset odstotkov anketirancev želi za krajše ali daljše obdobje oditi v tujino. Med razlogi so navajali pesimizem na osebni in družbeni ravni, negotovo prihodnost, ravnodušnost do politike in sploh do družbene problematike.

Ker sem v mladosti kar dvanajst let preživel na Hrvaškem, od leta 1933 do leta 1944, še vedno z zanimanjem redno spremljam dogajanje v sosednji državi. Hrvatje v poprečju živijo veliko slabše kot mi, imajo vrsto izjemno težkih problemov (procesni proti častnikom v Haagu, gospodarstvo je v krizi, zlepa ne morejo pridobiti tujih investitorjev, ki bi vlagali kapital v domača podjetja, ostra politična diferenciacija državljanov, povedano pogojno, na desnico in levo, znani problemi s Slovenijo, spor v zvezi s Piranskim zalivom, nedoločena meja v Istri in v Prekmurju). Po drugi strani ima politična razklanost tudi svojo dobro stran. Koalicija na oblasti, Račanovi nekdanji komunisti in šest drugih strank, ima zelo močno opozicijo (HDZ in nekatere druge stranke, ki je po aferi z obtoženimi generali pridobila popularnost.) Opisano razmerje sil ustvarja nekakšno ravnovesje, ki je v politiki pozitivno, saj je močna opozicija pogoj za delovanje demokratičnega sistema, ki potrebuje nenehen nadzor oblasti. Osebno ne simpatiziram ne z vlado ne z opozicijo, edini hrvaški politik, ki sem ga globoko spoštoval zaradi njegovega odločnega antifašizma in antikomunizma, je bil pokojni prijatelj Vlado Gotovac. Omeniti je treba še nespodbirno dejstvo, da so v nasprotju s slovenskimi mediji hrvaški pluralni in kritični do različnih političnih opcij.

Zasluga razčlenjenega medijskega prostora ni samo boljša informiranost državljanov, ampak tudi bolj dosledno obravnavanje dogodkov iz bližnje preteklosti. V mislih imam komunistično represijo in zlasti obsojanja vredne poboje brez sodb. Na Hrvaškem se ne bi

moglo zgoditi, da se na primer ugledni zgodovinar dr. Pirjevec zgraža zavoljo revolucionarnih ukrepov povojne oblasti, za katere menda ni vedel, ker so bili tam ti dogodki dovolj natančno obravnavani v številnih knjigah in razpravah. Slovenska novejša zgodovina, pa tudi šolski programi, so še vedno ideološko obarvani in neobjektivni.

Navsezadnje je treba reči tudi to, da je odnos pretežno levo orientirane Hrvaške do državljanov bistveno drugačen od slovenskega, in sicer že spet predvsem zavoljo neobjektivnih medijev, ki z redkimi izjemami trobijo v isti rog.

Podobna sodba velja za sožitje cerkve in države. Pri nas je katoliška cerkev dežurni krivec za marsikaj. Zdi se, da je znani model vladanja v času socializma, zlasti na tem področju, še vedno živ. Oblast potrebuje sovražnika za dokazovanje svoje pozitivne aktivnosti in čuječnosti. Pri tem pozabljajo, ko si na vse kriplje prizadevajo za vstop v Evropsko zvezo, da je naš kontinent zgrajen na tradicionalnih vrednotah, zlasti na katoliški civilizaciji, ki jo nekateri zamenjujejo z versko pripadnostjo. Sedanja hrvaška oblast, v kateri imajo nekdanji komunisti vodilno vlogo, ravna drugače, bolj modro.

Lahko bi še in še našteval razlike med Slovenijo in Hrvaško, ki so na skoraj vseh področjih, razen kar zadeva življenjski standard prebivalstva, v prid naši sosedu.

Slovenska levica je tako rekoč že od leta 1945 do danes na absolutni oblasti in je sveto prepričana, da je to nekaj povsem normalnega in za Slovence najboljša rešitev. Menim, da je bilo Račanu in njegovi stranki v prid, da so bili v času neposrečene Tjudmanove vladavine deset let v opoziciji. Ta izkušnja jih je streznila in jim dala priložnost, da spoznajo tudi drugo plat politične realnosti. Slovenski oblastniki so pozabili, da demokracija funkcionira, le če se izmenjujejo politične opcije na oblasti.

Ampak vrnimo se k raziskavi o hrvaški mladini, ki sem jo omenil na začetku. Prepričan sem, da bi dobili podobne rezultate, če bi anketirali slovensko mladino, pod pogojem seveda, da bi bila raziskava izpeljana profesionalno in korektno. Vse posocialistične države se soočajo s podobnimi problemi, ki jih povzroča hiba, nastala v začetku tranzicije. Namesto da bi se družba demokratizirala, je nekdanjim komunistom uspelo ohraniti v veliki meri kontinuiteto starega, za nove čase v vseh pogledih neustreznega sistema. Manjšina, v kateri so bili v večini preskušeni aparatčiki starega režima, je izkoristila privatizacijo v svoj prid, velika večina državljanov pa je ostala praznih rok.

Bolj kot krivična razdelitev socialističnega kapitala je zame usodna

moralna oziroma nemoralna dediščina socializma na najbolj občutljivem področju za posameznika, človekovih pravicah. Poglavitna človekova pravica, da imajo vsi enake možnosti, ki se v socializmu navzlic deklarirani enakosti sploh ni upoštevala, je tudi v posocializmu le črka na papirju. Zdaj uradno nimamo več moralno-političnih presoj, usodnih karakteristik in udbovskih arhivov, zato pa so se uveljavili bolj prikriti načini delitve ljudi na »naše« in »nenaše«. Preskok iz večje skupine »nenaših« v »naše« je seveda mogoč. Ampak zanj moraš plačati podobno ceno kot v »dobrih starih časih«. Ne smeš misliti s svojo glavo, moraš se prilagoditi oblastniški eliti, biti kooperativen in neproblematičen.

Po moji približni presoji je opisani sistem diferenciacije, ki nastaja kot posledica koruptnih razmer, poguben za državo, ker potiska veliko večino državljanov, zlasti mladih, v letargijo ali v ekonomsko emigracijo. Sodim, da je več kot polovica Slovencev odtujena od države, kar bo prej ali slej pripeljalo do hudih travm. Nenaravna socialna diferenciacija, ki ni odvisna od vloženega dela in osebne prizadevnosti, temveč od starih zvez in korupcije, ne jamči zdravega napredka. Nobena država si ne more privoščiti, da polovico prebivalstva zavestno potiska na obrobje dogajanj, ki zadevajo vse državljane. Ukane, ki jih poznamo iz socialističnih časov, ne morejo nadomestiti demokratičnih mehanizmov, ki ne smejo biti gola formalnost. Res je, da pri nas nimamo še prave politične kulture, ljudje se vedejo kot v minulih časih. Spretno se prilagajajo trenutnim razmeram, njihov edini cilj je preživetje oziroma prizadevanje za bolj lagodno življenje. Molčijo in si mislijo svoje.

Pozitivna energija, ki je nastala po ustanovitvi neodvisne slovenske države, je bila žal kratke sape. Celo ljudje, ki so v totalitarnem socializmu poskušali nekaj spremeniti, so vrgli puško v koruzo. Prilagodili so se pridobitniški usmeritvi slovenske družbe, ki je podobna primitivnemu kapitalizmu, kot ga poznamo v njegovi začetni fazi. Ker nam ni uspelo ohraniti oziroma na novo postaviti mehanizme, ki v razvitem svetu skrbijo za bolj humano in socialno družbo, se že ob branju dnevnega časopisja soočamo s pojavi, ki ogrožajo že obstoj nacije. V mislih imam naraščanje kriminala, prostitucijo, droge, različne bolezni, človeške stiske in tako naprej. Hkrati pa mediji, zlasti komercialni, ustvarjajo videz, da živimo v najboljšem od vseh svetov. Oblast in vse državne institucije pa se proti vsem tem težavam bojujejo z besedami, parolami. Ljudi prepričujejo, da bomo kmalu postali člani Nata in Evropske zveze in da bodo s tem vsi problemi na mah rešeni. Človek nehote dobi

občutek, da gre za veliko prevaro, zaroto, da so vsi povezani med seboj, da delujejo organizirano. Ne socializem, ampak posocializem je podoben Orwellovi namišljeni skupnosti. Pri tem pa je vse zakonspirirano, niti tega ne moremo uganiti, kdo ima v rokah vse potrebne vzvode. V socialistični diktaturi si vsaj vedel, kdo je glavni, kdo je za vse kriv. Danes krivcev ni. Veliki Brat se skriva za virtualno demokracijo. Krivi naj bi bili vsi po vrsti, zlasti pa množica tistih, ki ne odločajo o ničemer in bodo morali poravnati račune, za katere sploh niso vedeli.